

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

SOME PROBLEMS OF INTELLECTUAL PROPERTY IN MODERN CONDITIONS OF MODERN

Коваленко І.А.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського

Стаття присвячена проблемам інтелектуальної власності в Україні. Автор акцентує увагу на публічному адмініструванні та державному сприянні охороні інтелектуальної власності, вимагає запровадження нових організаційно-правових заходів у цьому напрямі. Для їх здійснення необхідно об'єднати зусилля різних органів державної влади, недержавних установ і громадських організацій, визначити подальші шляхи розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, державна влада, інтелектуальний капітал, інтелектуальна праця, суспільне надбання, судовий захист.

Стаття посвящена проблемам интеллектуальной собственности в Украине. Автор акцентирует внимание на публичном администрировании и государственном содействии охране интеллектуальной собственности, требует внедрения новых организационно-правовых мер в этом направлении. Для их осуществления необходимо объединить усилия различных органов государственной власти, негосударственных учреждений и общественных организаций, определить дальнейшие пути развития национальной системы правовой охраны интеллектуальной собственности в Украине.

Ключевые слова: право интеллектуальной собственности, государственная власть, интеллектуальный капитал, интеллектуальный труд, общественное достояние, судебная защита.

The article is devoted to problems of intellectual property in Ukraine. The author focuses on public administration and public assistance in the protection of intellectual property, requires the introduction of new organizational and legal measures in this direction. To implement them, it is necessary to combine the efforts of various bodies of state power, non-governmental institutions and public organizations, to identify further ways of developing a national system of legal protection of intellectual property in Ukraine.

Key words: intellectual property right, state power, intellectual capital, intellectual work, public property, judicial protection.

Постановка проблеми. Еволюція світової економіки тісно пов'язана з широким використанням інтелектуального ресурсу, у якому інтелектуальна власність є основною рушійною силою. Приклади успішного розвитку та економічного зростання багатьох країн світу свідчать, що найбільш динамічними галузями національних економік є ті, які пов'язані з інтенсивною діяльністю у сфері знань та інтелектуальної власності. Такі тенденції важливі не лише для ефективної правової охорони інтелектуальної власності як стратегічного інструмента економіки, а й для інвестицій, які потрібно буде збільшувати для створення підґрунтя національного розвитку й підвищення актуальності інтелектуальної власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні швидкими темпами протягом останніх десятиліть формується власна школа дослідників проблем інтелектуальної власності, що націлена саме на забезпечення інноваційного розвитку держави. Ці питання розкриваються в працях вітчизняних і зарубіжних учених, які зробили вагомий внесок у дослідження питань правової охорони та захисту об'єктів промислової власності й інноваційної діяльності, а саме: С.С. Алексєєва, Г.А. Андрощука, Ю.Л. Бошицького, М.К. Галянтича, І.І. Дахна, О.В. Дзери, І.Н. Звягіної, Ю.М. Капіци, Р.А. Калуж-

ного, Л.В. Ковалюк, А.М. Колодія, В.В. Копейчикова, М.Й. Коржанського, А.Т. Комзюка, В.О. Котюка, В.І. Курила, П.І. Крайнесва, О.Е. Лейста та ін.

Сучасна світова система правових приписів створювалася численними міжнародними угодами й конвенціями в промислово розвинених країнах протягом тривалого часу, що вимірюється століттями. Національне ж законодавство формувалося в радянських умовах на засадах ігнорування прав на інтелектуальну власність з визнанням пріоритету держави над іншими інтересами окремих суб'єктів правових відносин.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження розвитку уявлень про проблеми у сфері права інтелектуальної власності, що домінують у цивілістиці.

Виклад основного матеріалу. Специфічною особливістю розвитку концепції інтелектуальної власності є нерозривне поєднання його правових та економічних аспектів. За всіх своїх характеристик інтелектуальна власність має економічну вартість. Тому ефективну систему управління інтелектуальною власністю, яка зможе активно підтримувати національну економіку, засновану на знаннях, здатну оперативно приймати обґрунтовані рішення, адекватно реагувати на зміни в навколишньому серед-

овищі та складних процесах у самій керованій системі, в Україні ще має бути створено.

Розвиток вітчизняних підприємств сьогодні прямо залежить від спроможності активізувати інноваційну діяльність шляхом упровадження новітніх технологій, створення інноваційної продукції та формування інтелектуальної власності. Дослідники підкреслюють, що в сучасних економічних реаліях саме формування інтелектуальної власності є значним чинником економічного зростання та чинником досягнення значних конкурентних переваг у міжнародному співтоваристві [1, с. 39].

Основою процесу створення інтелектуальної продукції та процесів відтворення інтелектуального капіталу є інтелектуальна праця. Вона є підґрунтям для нового етапу розвитку економіки, яка набуває інтелектуальних ознак. Інноваційна діяльність підприємств має сьогодні вирішальне значення для створення об'єктів інтелектуальної власності та їх комерціалізації [2, с. 12]. Цим обґрунтовується актуальність роботи.

Результати творчої діяльності виступають у кількох аспектах: як ідея, як наукове, культурне надбання суспільства, інформація, як матеріальний носій і як майнові та немайнові права, що виникають через факт їх створення, використання й розповсюдження [3, с. 215].

З найдавніших часів людина у своїй діяльності застосовує власний інтелект. Але особа завжди схильна до набуття власних, індивідуальних навичок і навіть здійснення відкриттів чи створення чогось оригінального, що нерідко впливає на соціум і здатне стати його спільним надбанням, яке передаватиметься з покоління в покоління. Таким шляхом розвивалося людство, і до певного історичного періоду ніхто не фіксував авторства на відкриття, винахід або твір тощо. Право власності творця на результат його інтелектуальної діяльності запроваджене в суспільно-правових відносинах значно пізніше.

Так, А.Б. Баріхін визначає інтелектуальну власність як сукупність правових відносин з приводу володіння, розпорядження та використання продуктів інтелектуальної власності, виключні права на результати творчої діяльності й засоби індивідуалізації [3, с. 215].

Сьогодні в нашій державі існує не зовсім досконала методика управління інтелектуальною власністю. Суттєвим недоліком наявної системи управління є те, що в ній фактично відсутній комплексний підхід до процесів інформаційного забезпечення, експертизи, надання правового захисту, економічної оцінки вартості й використання об'єктів інтелектуальної власності. Управління інтелектуальною власністю практично закінчується на стадії видачі охоронного документа, а система управління, яка вирішує питання, що пов'язані з оцінюванням прав використання й уведенням їх до господарського обігу, тобто з економічною віддачею, одержанням прибутку чи іншої вигоди, головне, заради чого, власне, й створюються оцінки вартості та використання, відсутня.

Організація функціонування системи управління промисловою власністю в Україні характеризується відсутністю належної координації в роботі органів державного управління, недостатньою ефективністю діяльності структур, які забезпечують захист прав промислової власності. Отже, сьогодні існує потреба в удосконаленні чинної системи управління інтелектуальною власністю, гармонізації її параметрів з поточними та перспективними вимогами ринкового середовища.

Загалом засади публічного адміністрування інтелектуальною власністю визначаються Конституцією України. Так, відповідно до п. 6 ст. 85 Основного Закону, Верховна Рада України затверджує програми науково-технічного розвитку в державі. Згідно з п. 4 ст. 116 Конституції України, Кабінет Міністрів України розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального й культурного розвитку, а також безпосереднє керівництво інтелектуальною діяльністю, визначає державну політику в цій галузі суспільної діяльності. Кабінет Міністрів України утворює державні органи управління інтелектуальною діяльністю. До них передусім належать майже всі державні органи управління народним господарством – міністерства, відомства, державні комітети, що здійснюють управління інтелектуальною діяльністю відповідно до компетенції, визначеної Конституцією України.

Публічне адміністрування інтелектуальною діяльністю певною мірою виконують також громадські організації – творчі спілки, фонди тощо. У межах своєї компетенції вони видають відповідні акти у сфері інтелектуальної діяльності. Однак вирішальною формою публічного адміністрування інтелектуальною діяльністю все ж є державне управління.

Правове регулювання відносин у галузі інтелектуальної власності в Україні започатковане на основі міжнародно-правових актів як підвалин для унормування національного авторського й патентного права. Інтелектуальна власність визначається в Цивільному кодексі України як самостійний об'єкт цивільних прав [4].

Україна є учасником близько двадцяти багатосторонніх міжнародних угод, що стосуються інтелектуальної власності [5, с. 1]. Система правового захисту інтелектуальної власності в Україні продовжує розвиватися. Правовідносини регулюються окремими положеннями Конституції України, нормами Цивільного, Кримінального, Господарського, Митного кодексів, Кодексу України про адміністративні порушення, процесуальними кодексами, нормами окремих законів, підзаконними правовими актами, яких зараз нараховується близько ста. В Україні насамперед прийнято низку нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини в цій сфері: Закони України «Про авторське право та суміжні права», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності», «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг», «Про інноваційну

діяльність», Указ Президента України «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності» тощо.

Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі захисту прав полягає в такому. Так, зростання конкуренції на ринках товарів і послуг автоматично впливає на зростання кількості порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності недобросовісними конкурентами. Для боротьби із цим явищем підприємства створюють служби безпеки, що займаються запобіганням правопорушенням і виявленням їх, а також захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності. У цій ситуації найбільш ефективним видом захисту є судовий порядок захисту прав. Однак, як свідчать аналіз судової практики й відповідна статистика, тільки незначний відсоток спорів щодо порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності вирішується в суді. У більшості ситуацій сторони погоджуються на мирову, щоб уникнути ризику втрати свого бізнесу та значних фінансових витрат.

Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі утилізації полягає в тому, що після закінчення юридично визначеного строку дії прав на об'єкт інтелектуальної власності він зникає як об'єкт власності й переходить у суспільне надбання. Це означає, що винахід, корисну модель або промисловий зразок може використовувати без дозволу правовласника будь-хто.

У цьому випадку підприємство має спрогнозувати наслідки вичерпання прав на свої об'єкти інтелектуальної власності. Також відкривається можливість безоплатного використання науково-технічних і технологічних розробок, права на які належали до їх вичерпання іншим правовласникам. Для багатьох підприємств це безкінечна, а часто і єдина можливість використати у своїй діяльності досягнення науково-технічного прогресу.

Ефективне адміністрування інтелектуальною власністю є джерелом додаткового доходу в ході виконання проектів, дає можливість забезпечити якість і конкурентоспроможність продукції, розширити рин-

кові можливості, а також запобігти проблемам, що виникають у разі порушення прав інтелектуальної власності через відсутність стратегії їх вирішення.

Сьогодні в нашій країні не існує досконалої методики управління інтелектуальною власністю. У зв'язку з цим об'єкти інтелектуальної власності використовуються неефективно й не дають очікуваного результату. Потрібно модернізувати систему адміністрування цієї сфери. Передусім варто створити комплексний підхід до управління сферою, розроблення методики економічного оцінювання вартості й використання об'єктів інтелектуальної власності, оскільки оцінювання є одним із провідних принципів управління.

Необхідно оптимізувати правовий захист усіх об'єктів інтелектуальної власності, удосконалити систему обліку нематеріальних активів, створити базу належного інформаційного забезпечення, розширити систему надання послуг у галузі інтелектуальної власності.

Висновки. Ураховуючи все викладене вище, підкреслимо необхідність подальшого вдосконалення публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності й законодавства, спрямованого на формування сприятливих умов для створення об'єктів інтелектуальної власності, розвитку цивілізованого ринку цих об'єктів. Публічне адміністрування та державне сприяння охороні інтелектуальної власності вимагають запровадження нових організаційно-правових заходів. Для їх здійснення необхідно об'єднати зусилля різних органів державної влади, недержавних установ і громадських організацій, визначити подальші шляхи розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Економічне відродження нашої країни, орієнтація на розвиток ринкових відносин, прагнення ввійти повноправним членом до світового співтовариства потребують чітко визначених перспектив розвитку й удосконалення суспільних відносин у цій важливій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Українець А., Шиян П., Олійнічук С. Інтелектуальний капітал – передумова економічної незалежності України. URL: <http://www.ukrspirt.com/items/view/39> (дата звернення: 01.11.2015).
2. Бутнік-Сіверський О. Трансформація інтелектуальної власності в інноваційний продукт. Інтелектуальний капітал. 2003. № 5. С. 3–12.
3. Барихин А.Б. Большой энциклопедический словарь. Москва: Книжный мир, 2002. 215 с.
4. Цивільний кодекс України, Цивільно-процесуальний кодекс України. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. Київ, 1996. № 2. 286 с.
5. Авторское право Украины: сб. нормативно-правовых актов / сост. В.В. Ситцева. Киев, 1996. 168 с.